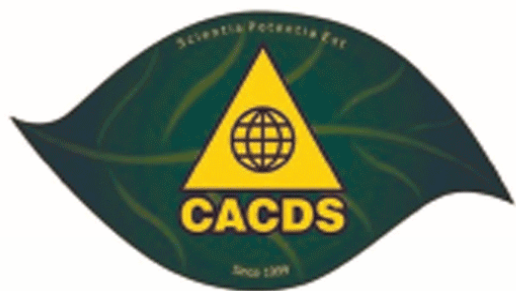

Україна — НАТО: у фокусі безпекової ситуації в Чорному морі

Матеріали круглого столу, який проводився в рамках проекту
Відділу громадської дипломатії НАТО за підтримки
Центру інформації та документації НАТО в Україні

*Барбора Маронкова
Валентин Бадрак
Мартін Флуєт
Сергій Гайдук
Павло Лакійчук*

*Ганна Шелест
Валерій Кравченко
Артем Филипєнко
Сергій Герасимчук
Михайло Самусь*

Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння

Центр інформації і документації НАТО в Україні

Київ - 2020

*Барбора Маронкова,
директор Центру інформації та
документації НАТО в Україні*

Регіон Чорного моря залишається невід'ємною складовою євроатлантичного простору. Особливої актуальності питання присутності НАТО на Чорному морі набуло після російської анексії Криму. З 2014 року ми спостерігаємо системну діяльність Росії, спрямовану на милітаризацію півострова та акваторії Чорного і Азовського морів. Тому фокус НАТО в Чорноморському регіоні спрямований на стримування агресії Росії та розвиток співпраці з країнами-партнерами – Україною та Грузією.

12 червня 2020 року Україна отримала статус члена Програми розширених можливостей НАТО (NATO's Enhanced Opportunities Program – EOP). Це надзвичайно важливий двосторонній внесок у розвиток відносин України та НАТО, спрямований на підвищення рівня взаємосумісності Збройних Сил України з Альянсом.

Хочу нагадати, що в жовтні 2019 року в рамках візиту до Одеси генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг та члени Північноатлантичної ради НАТО зустрілися з керівництвом українських Військово-морських сил та курсантами Національного університету «Одеська Морська Академія». Це промовиста демонстрація підтримки нашої спільної роботи в Чорноморському регіоні.

Відтоді на урядовому рівні було введено чимало рішень для підвищення інтенсивності обміну інформацією та проведення спільних навчально-тренувальних заходів, в тому числі спільні з НАТО навчання українських ВМС у Чорному морі.

*Валентин Бадрак,
директор Центру досліджень армії,
конверсії та роззброєння (ЦДАКР)*

Україна з 2014 року перебуває на прицілі Кремля. Морське узбережжя залишається найуразливішим напрямом, враховуючи слабкість українських Військово-морських сил, Повітряних сил (як бойової авіації так і системи ППО), а також наземної берегової інфраструктури. Протягом останніх років Росія суттєво наростила можливості проведення диверсійних, десантно-штурмових та десантних операцій в регіоні Чорного моря. При цьому навіть попередній порівняльний аналіз фахівців свідчить, що військовий потенціал ВМСУ щодо спроможностей Чорноморського флоту РФ складає близько 1:17.

Також хотів би звернути Вашу увагу на декларовану Путіним можливість використання зброї проти неядерних держав.

В цих непростих реаліях Україна, на моє переконання, потребує розширення співпраці з країнами НАТО. В першу чергу у сфері озброєнь та військової техніки. В контексті такої співпраці на порядку денному сьогодні перебуває питання британських ракет. Україна розглядає один з варіантів такої закупівлі.

Політично доцільно було б створити спільно з натівськими країнами військово-морський підрозділ і здійснювати патрулювання та інші демонстраційні дії. В такий спосіб ми могли б забезпечити стримування Росії в регіоні з допомогою країн НАТО.

Канадський фрегат
«Торонто» в порту Одеси

*Мартін Флуєт, капітан I рангу,
заступник командувача Атлантичного
флоту Королівських ВМС Канади*

З 5 по 13 квітня 2019 року в акваторії Чорного моря проходили масштабні багатонаціональні морські навчання НАТО «Морський щит-2019». Напередодні злагоджень до Одеси прибули фрегати Королівських військово-морських сил Канади «Торонто» (Toronto) та іспанських військово-морських сил «Санта Марія» (Santa Maria).

Про свої відвідини Одеси та досвід спілкування з українськими воєнними розповідає командир фрегату «Торонто» Мартін Флуєт:

Ми зустрічались з представниками міської та обласної влади, але переважно контактували із Військово-морськими силами України, зокрема кадетами місцевої академії. Спільно з українським судном ми провели навчання. Ми чудово взаємодіяли між собою і залишились задоволеними результатом. Також ми запросили містян відвідати наш фрегат. Відзначаю, що нас приймали дуже тепло, люди щиро раділи нашій присутності.

Я побачив спроможність українських ВМС адаптуватися до нових умов і форматів співпраці з силами НАТО. І хоча ми говорили різними мовами, нам вдалось злагоджено оркеструвати цей процес, перебуваючи у повній впевненості, що все відбувається в безпеці.

Вважаю, що присутність НАТО на Чорному морі дуже важлива і може допомогти Україні зміцнити свої позиції в регіоні. Завдяки нашій співпраці ми можемо не лише забезпечити присутність на Чорному морі з метою стримування агресивних дій Росії. Велике значення має також свобода пересування в акваторії Чорного моря. Фактично, взаємодія України та НАТО є важливим елементом втілення положення про відкрите море, адже наша діяльність є транспарентною і широко висвітлюється в медіа.

*Сергій Гайдук,
віце-адмірал,
командувач ВМС України (2014-2016),
Голова Асоціації ветеранів ВМС*

Про зовнішні загрози говорять давно і багато. Це, безумовно, виклики світовому порядку, які характеризуються агресивними діями Росії на Чорному та Азовському морях не лише відносно України, але й країн НАТО. Чорноморський флот РФ – це потужний інструмент реалізації зовнішньої політики Кремля.

Сьогодні Військово-морські сили Росії на Чорному морі налічують до 50 бойових кораблів та підводних човнів, з них 6 надводних кораблів та 6 підводних човнів є носіями крилатих ракет морського базування типу «Калібр». При цьому їхній сумарний ракетний залп складає 72 крилаті ракети, а до 2022 року планується його збільшення до 152. До цього ще слід додати авіацію та берегові ракетні комплекси, розгорнуту систему ППО та висвітлення надводної і підводної обстановки на півострові. Сформовано «тріаду» носіїв тактичної ядерної зброї: авіація, кораблі та берегові ракетні війська, здійснюється відновлення сховищ ядерної зброї. Окрім конвенційних загроз не слід забувати і про гібридні сценарії просування російського порядку денного.

В цій ситуації, ризики подальшої військової інтервенції РФ проти України в Азово-чорноморському регіоні актуалізують питання: чи має українська влада розуміння значення державної морської політики для просування та захисту національних інтересів? Якими є українські військово-морські аргументи та здобутки сьогодні? В українському активі станом на сьогодні: броньовані катери прибережного плавання, тривалі випробування

ракетної зброї та сучасний «ленд-ліз» від США у вигляді двох катерів берегової охорони. Також, мабуть, можна відзначити морську піхоту, яка, щоправда, використовується як підрозділи сухопутних військ за відсутності достатньої кількості десантних кораблів та катерів.

Що ж ми маємо на рівні державного планування морської політики?

Морська доктрина України на період до 2035 року пасивна за своїм характером. В ній ВМС України відводиться функція забезпечення. Це і не дивно – в країні, яка веде війну на морі, головним розробником та відповідальним центральним органом державної влади за видання Морської доктрини було визначено Мінінфраструктури, в той час як Міноборони відведено функції співвиконавця. Очевидний управлінський «перекос».

В Україні створена парадоксальна ситуація, коли види морської діяльності, що зафіксовані в Конвенції ООН з морського права 1982 року, розподілені між міністерствами. В той же час відомства, відповідального за державну морську політику, формування кроссекторальних зв'язків між міністерствами та їх стратегіями так і не створено. Можливо, цим і пояснюється ситуативність та безсистемність при формуванні державної морської політики, коли політична влада приміряє її під себе: то будують корвет, то будують катери прибережного плавання; то оголошуємо в доктринальних документах та в Стратегічному оборонному бюлетені нереальні завдання щодо відновлення інфраструктури ВМС України в Криму; то декларуємо побудову оборони з моря від свого берега при світових тенденціях її побудови від берегів противника.

Тому на сьогодні постає нагальна потреба у створенні органу на високому управлінському рівні, що формуватиме державну морську політику. Цей орган повинен координувати також зовнішню морську політику, взаємодіяти та постійно розвивати співпрацю з НАТО, ЄС та іншими регіональними та міжнародними мережами безпеки на морі.

Паралельно слід провести ревізію нормативно-правової бази та приведення її до міжнародних стандартів. Відсутність стратегічних «морських» документів – Закону України «Про морську політику», Військово-морської доктрини, Національної стратегії морської безпеки, неактуальність існуючої Морської доктрини України на період до 2035 року – все це не

продовження:

дає можливості чітко визначити напрямки розвитку державної морської політики, розробляти та приймати державні цільові програми фінансування, як приклад, Державну цільову програму розвитку кораблебудування, планування функціонування цілих галузей національної економіки, які пов'язані з морською діяльністю.

У підсумку доводиться констатувати перманентне небажання держави послідовно займатися проблемами морської політики. Пов'язані з морською діяльністю виклики та загрози сприймаються українською владою та суспільством наразі ситуативно. Отож допомога Україні зі сторони НАТО не повинна обмежуватись військово-технічною сферою та військовими навчаннями. Не менш важливим аспектом має стати формування державної морської політики, архітектури управління нею та послідовні практичні кроки щодо її реалізації, незалежно від зміни політичної влади.

*Павло Лакійчук,
керівник безпекових програм
Центру глобалістики «Стратегія XXI»*

Статус партнера розширених можливостей НАТО надає Україні більше можливостей для формування та забезпечення колективної безпеки в регіоні. Новий етап відносин України з Альянсом - це можливість долучитись до системи спостереження і висвітлення обстановки, це обмін даними та розвідувальною інформацією. Безумовно, важливими компонентами співпраці залишаються спільні навчання і підготовка особового складу ЗСУ, військово-технічне співробітництво.

Однак партнерство розширених можливостей не «рятує» нас від необхідності захищатися самостійно. Ніхто нам не гарантує безпеки у випадку нападу ворога, в умовах війни, що триває.

Відповідно, треба вивчати і переймати не лише досвід країн НАТО, але й досвід держав-партнерів. Найбільш цікавим для України, на мою думку, є досвід Швеції. Ця держава, по-перше, має важливе військово-стратегічне положення на Балтійському морі - так само як ми на Чорному морі. По-друге, Швеція зуміла збалансувати структуру власних збройних сил (авіація, системи дальнього радіолокаційного стеження та радіоелектронної боротьби, корабельно-катерний склад) відповідно до безпекових пріоритетів та реалій оборонного бюджету (до речі, співставного за об'ємом з українським). Показово, що шведи не говорять про термінову потребу у дорогих видах військово-морських кораблів - фрегатів та есмінців. Вони обмежились корветами і підводними човнами. Що також важливо - наявність власної протикорабельної ракетної зброї, яку можна застосовувати і використовувати в повному обсязі.

Чорноморський флот ВМФ Росії

Кораблі/катери, ракетні комплекси	Кількість	Кораблі/катери, ракетні комплекси	Кількість
Загальна кількість	103	Загальна кількість	18
підводні човни	7	підводні човни	0
ракетні крейсери	1	ракетні крейсери	0
фрегати	3	фрегати	1
корвети	0	корвети	0
сторожкові кораблі	3	сторожкові кораблі	0
протиценової кораблі	6	протиценової кораблі	0
ракетні кораблі	4	ракетні кораблі	0
ракетні катери	3	ракетні катери	0
патрульні кораблі	2	патрульні кораблі	3
десантні кораблі	7	десантні кораблі	1
тральщики	8	тральщики	1
розвідувальні кораблі	4	розвідувальні кораблі	1
протидиверсійні катери	20	протидиверсійні катери	1
десантні (десантно-штурмові) катери	7	десантні катери	3
артилерійський катер	0	артилерійський катери	6
берегові ракетні комплекси	29	берегові ракетні комплекси	0

Кількісні співвідношення за класами кораблів та катерів

*Ганна Шелест,
головний редактор UA: Ukraine
Analytica, директорка безпекових
програм Ради зовнішньої політики
«Українська призма»*

Сьогодні, на жаль, доводиться констатувати відсутність спільної стратегії України та країн НАТО щодо Чорноморського регіону. Нинішній стан залученості структур Альянсу обмежується оцінюванням поточної ситуації за відсутності цілісного бачення Чорного моря як органічного операційного простору для сил НАТО.

Починаючи з 2014 року пролунало чимало заяв щодо більшого задіяння НАТО у Чорноморському регіоні. Тематика безпеки Чорного моря звучала на самітах НАТО у Варшаві (2016), Брюсселі (2018) та Вашингтоні (2019), на засіданнях Парламентської асамблеї НАТО. Але в сухому залишку у нас немає офіційного документу, який би визначав стратегію Альянсу у регіоні, розкривав алгоритм дій у відповідь на конкретні загрози, зокрема, з боку Росії.

Попри це, важливо відзначити, що серед країн НАТО утверджується спільне бачення України та Грузії як невід'ємних учасників дискусії довкола проблематики чорноморської безпеки. Тобто НАТО поступово долучає країни-партнери до пошуку своєї ролі у регіоні.

В Україні доволі сильні очікування, що США відіграватимуть більш активну роль у рамках консолідації зусиль НАТО на чорноморському напрямі. Справді, ця тема присутня в американському дискурсі. Для експертного і політичного середовища у Вашингтоні характерний погляд на Чорне море як на арену конфронтації з Росією. На мою думку, такий погляд залишає поза фокусом уваги чимало інших безпекових можливостей на стратегічному рівні, які можуть сприяти співробітву

у цьому регіоні. Зокрема, через бачення Росією Чорного моря як важливого плацдарму для забезпечення військово-політичної присутності на Близькому Сході.

Україна, на жаль, не дивиться на Чорноморський регіон через призму НАТО. Ми говоримо про власні виклики, про співробітництво з чорноморськими країнами-членами НАТО та Грузією. Але ми не формуємо нашу роль у забезпеченні безпеки на Чорному морі як сферу відповідальності за колективну безпеку.

Інцидент у Керченській протоці, під час якого Росія захопила українських моряків та військові катери (листопад 2018 року), не змінив стратегічне бачення української влади певних процесів у Чорноморському регіоні. Обравши варіант із обміном полонених, ми дозволили РФ проігнорувати міжнародний трибунал і, відповідно, послабили для себе цей інструмент тиску на Кремль у майбутньому.

У зв'язку з цим, у публічному плані було би дуже важливо продемонструвати спільне розуміння відповідальності як української сторони, так і з боку НАТО. До прикладу, на фоні російських навчань «Кавказ-2020» доцільно було би провести українсько-натівські перемовини саме політичного рівня щодо можливих негативних наслідків, які можуть трапитися у ході російських маневрів, зокрема, і в акваторії Чорного моря.

Озброєння та військова техніка	01.01.2014	01.01.2020	Різниця
Бойові танки	0	31	+31
Бронетанкова техніка	117	305	+188
Артилерійські системи	30	128	+98
Бойова авіація	22	85	+63
Гелікоптери	0	34	+34
Пускові установки протитанкових кермованих ракет, встановлені на бронетанкі	9	39	+30
Разом	231	684	+453

Озброєння та військова техніка Росії в Криму за даними Міноборони України

*Валерій Кравченко,
старший науковий співробітник
відділу зовнішньої політики
Національного інституту стратегіч-
них досліджень*

Росія використовує Чорне море як одну з основних авансцен для демонстрації своєї військової сили. Захопивши Кримський півострів, Кремль планомірно нарощує потенціал щодо блокади українських портів, перекриття фарватеру й блокування українських кораблів створює реальну загрозу морського десанту.

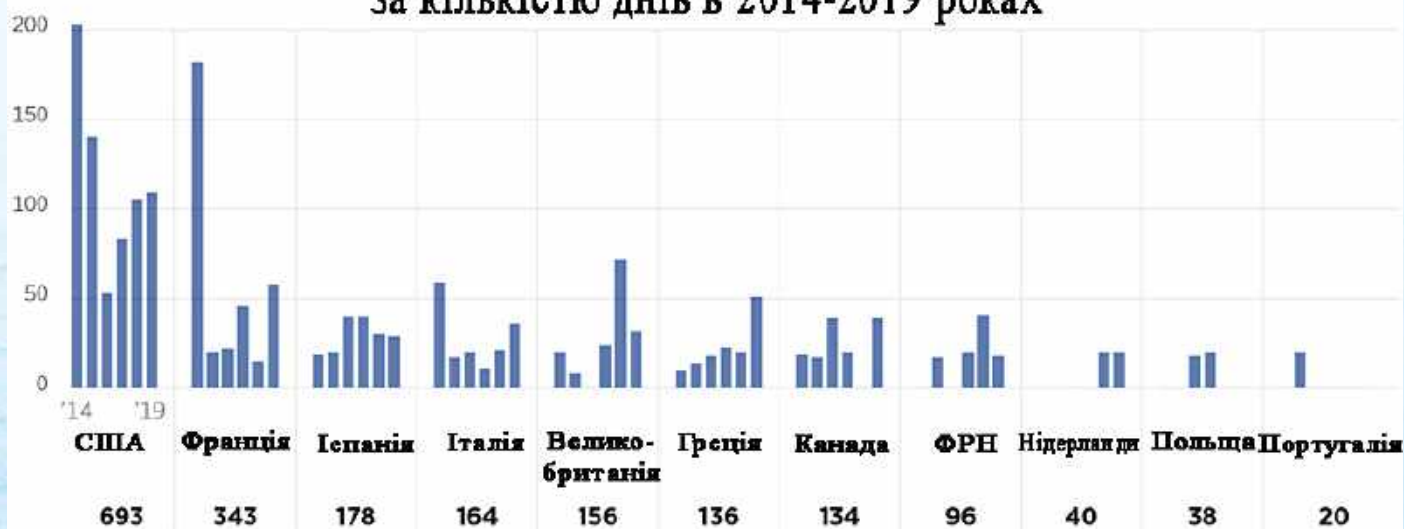
Як повинні реагувати Україна та НАТО? По-перше, вкрай важливо гранично збільшити військову присутність Альянсу. Натівські військові у регіоні - це запорука спокою. Відтак Україні варто запропонувати країнам НАТО розмітити додаткову інфраструктуру, зокрема РЛС. Це смілий крок? Так. Але не провокативний. Провокація – не зробити це.

Звісно, приєднання України до Програми розширених можливостей НАТО - гарна ініціатива. Але вона не може стати повноцінною альтернативою членству України в НАТО. Тому для України залишається актуальним пошук моделі регіональної військової ініціативи спільно з чорноморськими країнами НАТО (за аналогією з організацією NORDEFSCO - Північноєвропейське оборонне співробітництво, яке об'єднує як країн-членів Альянсу: Данію, Ісландію, Норвегію, так і країни-партнери: Швецію та Фінляндію). В нашому ж контексті йдеться про постійне з'єднання військово-морських сил України, Грузії, Румунії, Болгарії, яке здійснюватиме постійне патрулювання, реалізуватиме операції з підтримання свободи судноплавства в Чорному морі. Таке собі «НАТО в мініатюрі» на додаток до великого НАТО.

З ким ми можемо це робити? З Грузією, за певних умов із Молдовою. Можливо, з Азербайджаном. Тобто вимальовується оборонний формат в рамках інертного станом на сьогодні об'єднання ГУАМ (Організація за демократію та економічний розвиток).

В рамках спільних навчань України з чорноморськими країнами НАТО на перший план виходять відпрацювання протидесантних операцій, дій на мілководді, берегова оборона, укріплення берегових фортифікацій. Окрім моря, треба говорити і про взаємодію на суші. Такий досвід ми уже маємо на прикладі литовсько-польсько-української бригади – LITPOLUKRBRIG.

Присутність військових кораблів країн НАТО у Чорному морі за кількістю днів в 2014-2019 роках

*Артем Филипенко,
завідувач сектору досліджень
Південного регіону,
Національний інститут стратегічних
досліджень*

Росія суттєво збільшила свою військово-морську присутність у Чорному морі. Кремль поступово наближається до своєї стратегічної мети - перетворення Чорного моря на російське озеро.

На жаль, Україна продовжує втрачати позиції на морі. Після анексії Криму український морський потенціал фактично звузився до периметру портової інфраструктури та узбережжя. Відтак особливість позиціонування НАТО на Чорному морі значною мірою обумовлюється тим, що всі три чорноморські країни-учасниці організації (Туреччина, Румунія та Болгарія), мають різний військовий потенціал і власну історію відносин з Росією.

Болгарія та Румунія після приєднання до НАТО в 2004 році здійснили глибоку перебудову та адаптацію військово-морських сил до вимог Альянсу. Втім за чисельним і бойовим потенціалом їхні військово-морські сили неспівставні з Чорноморським флотом РФ. Лише Туреччина може утримувати певний паритет відносно російського потенціалу.

Інтерес Румунії як чорноморської країни в нинішніх реаліях полягає у захисті торговельних комунікацій та енергетичній безпеці. Одним із ключових аспектів, який призводить до зіткнення інтересів Румунії та Росії в Чорноморському регіоні, залишається питання Молдови. Не даремно поточний проект стратегії національної оборони Румунії вказує на ризики та загрози, які пов'язані з можливим поворотом Молдови від європейського до євразійського зовнішньополітичного вектору.

У Бухаресті розуміють, що ці процеси багато в чому пов'язані з активністю Росії. Тому Румунія є послідовним провідником ініціативи посилення ролі НАТО в регіоні. Бухарест – одна з перших європейських столиць, яка відверто заявила про агресію Росії в Криму і з того часу послідовно виступає за збільшення присутності НАТО в Чорноморському регіоні. Румунія очолює трастовий фонд НАТО допомоги Україні з питань кібербезпеки. Регулярно проводяться спільні флотські навчання (двосторонні – «Riverine» на Дунаї та спільно з іншими країнами НАТО в Чорному морі).

Хоч у міждержавних відносинах залишаються певні недомовленості (делімітація континентального шельфу чи питання мови навчання національних меншин в Україні), за останні роки відбулося суттєве перезавантаження україно-румунських відносин.

Нажаль, ініціатива румунської сторони 2016 року щодо створення спільної флотилії країн членів НАТО не знайшла підтримки серед інших країн-членів організації колективної безпеки.

Болгарія, як відомо, зберігає високий рівень енергетичної залежності від Росії. У військово-технічному аспекті ситуація схожа. На озброєнні Болгарії залишаються літаки радянського виробництва і їхній ремонт здійснюється в Росії.

Така залежність зумовлює певну гнучкість Болгарії у відносинах з Росією. До прикладу, минулого року прем'єр-міністр Болгарії Бойко Борисов, заявляв, що в жодному разі база НАТО не з'явиться на території його країни. Але після візиту до США і зустрічі з президентом Трампом він підтримав ідею створення координаційного центру НАТО у Варні.

В україно-болгарських відносинах залишається ще чимало білих плям. В першу чергу це стосується інформаційного компоненту. В багатьох питаннях Болгарія дивиться на події в Україні крізь російську призму. Тому я хочу наголосити на необхідності збільшувати інформаційну присутність України в болгарському інформаційному просторі. Це, у свою чергу, поліпшить клімат міждержавних взаємин, що сприятиме вирішенню питання довкола болгарської діаспори в Україні (нещодавня заява болгарського парламенту, стосовно адміністративно-територіальної реформи в Україні і доволі жорстка відповідь МЗС України).

продовження:

З Туреччиною ми маємо доволі прагматичні відносини. З одного боку ми спостерігаємо збільшення військово-технічного співробітництва між Україною та Туреччиною. Це стосується закупівлі озброєнь, зокрема безпілотних літальних апаратів. Також Туреччина послідовно дотримується лінії на невизнання анексії Криму. Але це не заважає Анкарі зберігати тісні політичні стосунки з Росією, в першу чергу в сферах економіки та енергетики (будівництво газопроводу «Турецький потік», та атомної електростанції «Аккую»).

До того ж норавлива зовнішня політика Ердогана регулярно призводить до суперечок із Вашингтоном. Це відповідним чином ставить під питання консолідовану позицію НАТО в Чорноморському регіоні. Тож Україні сьогодні необхідно розвивати паралельно з треком відносин Україна-НАТО окремі стосунки з кожною з чорноморських країн.

Навряд чи варто сьогодні сподіватися на те, що в найближчій перспективі російсько-турецькі відносини зміняться на гірше. Хоча є цілком конкретні умови для протистояння між Туреччиною та Росією в Сирії і Лівії, але не в Чорноморському регіоні. На мою думку, бажано зберегти ті напрацювання, які є вже на сьогоднішній момент, і посилити інформаційний компонент.

На мою думку, Україна має відстоювати питання єдності у підходах до оцінки дій Росії на Чорному морі з боку країн східного флангу Альянсу, так званим форматом «Бухарестської дев'ятки» (В9). Це об'єднання створене в листопаді 2015 року з метою консультацій між державами-членами НАТО, що розташовані в Балто-Чорноморському регіоні (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Чехія). Нагадаю, що спільна декларація країн «Бухарестської дев'ятки» передбачає об'єднання зусиль для гарантування «сильної, достовірної, збалансованої військової присутності» НАТО в регіоні. На кожному саміті, на кожній зустрічі міністрів оборони або міністрів закордонних справ «Бухарестської дев'ятки» звучить підтримка територіальної цілісності України. Відтак дійсно дивно, що ми досі не доєдналися до роботи цього формату. Але щоб нас почули і долучили хоча би в якості спостерігача, ми теж маємо чітко артикулювати свою позицію. Поки немає такої позиції, експертні обговорення дуже мало чого вартують.

Другий формат - це діалог у рамках трикутника Румунія-Польща-Туреччина. Польща дедалі більше проявляє інтерес до Чорноморського регіону, і саме Румунія запрошує Польщу до регіону в якості одного з потужних гравців. Цей діалог теж треба брати до уваги Україні і долучатися до нього, використовувати його для донесення меседжів, в тому числі на рівні Брюсселю.

Ще один потенційний безпековий формат - це започаткована в 2016 році «Ініціатива трьох морів (ІТМ), також відомий як «Тримор'я». Тримор'я не є безпековим об'єднанням, однак один з основоположних стовпів кооперації - це діджиталізація регіону. Чим вищий рівень діджиталізації регіону, тим більше виникає ризиків у сфері кібер-безпеки. А чим більше ризиків кібер-безпеки, тим більше Тримор'я стає безпековим проектом. Я думаю, що це питання буде підніматися у Талліні в жовтні цього року, на черговому саміті ІТМ.

*Сергій Герасимчук,
заступник виконавчого директора,
директор програми регіональних
ініціатив та сусідства Ради
зовнішньої політики «Українська
призма»*

*Михайло Самусь,
заступник директора ЦДАКР
з міжнародних питань*

Ситуація в Чорному та Азовському морях продовжує погіршуватися. Росія, нехтуючи міжнародним правом і діючи за «правом сили», домінує в Чорноморському регіоні.

Відповідно до планів російського Міноборони, протягом кількох наступних років у Криму буде дислокуватися до 24 одиниць надводних і підводних носіїв крилатих ракет «Калібр» з сумарною кількістю останніх до 168 одиниць. Зокрема, в цей період до складу ЧФ РФ можуть увійти до 3 одиниць малих ракетних кораблів проекту 21631 («Буян-М») та до 5 малих ракетних кораблів проекту 22800 («Каракурт»). Також, у складі ЧФ РФ створено ескадрилью БПЛА, оснащених безпілотниками «Форпост» (БПЛА Searcher II (Ізраїль), збирається в Росії з ізраїльських комплектуючих). Головними завданнями ескадрильї буде ведення розвідки, а також забезпечення цілевказання для протикорабельних ракет та КР «Калібр».

Угруповання малих ракетних та патрульних кораблів та катерів ЧФ РФ є оптимальним з точки зору застосування в Чорному та Азовському морях.

Навчання збройних сил РФ «Кавказ 2016»

Тому можна говорити, що Росія наблизилась до створення ефективної системи тотального контролю Чорного та Азовського морів. Для України це означає, що в будь-який момент Росія може не лише завдати збройного удару по українській території, але й встановити повну блокаду України з моря (як в Чорному, так і в Азовському морях), що може нанести руйнівного удару по її економіці.

За інформацією з відкритих джерел, Росія буде продовжувати посилювати військову напруженість в Чорному та Азовському морях. Апогеєм цих зусиль у 2020 році стануть стратегічні навчання «Кавказ-2020», заплановані на вересень цього року. «Кавказ-2020» відбудеться на південному стратегічному фланзі ЗС РФ, включаючи окупований Крим та акваторію Чорного та Азовського морів.

Пуски крилатих ракет «Калібр»

До навчань будуть залучені війська Південного, а також Західного військового округів загальною чисельністю 120-200 тис. військовослужбовців. Основні сили, які будуть брати участь у навчаннях - Чорноморський флот РФ, інші російські окупаційні війська в Криму, 8-а армія (Новочеркаськ), включаючи окупаційний контингент на Донбасі (1, 2 АК). Одним з головних завдань навчань «Кавказ-2020» буде демонстрація російського домінування в Чорному морі та ефективність зони А2/AD в Чорноморському регіоні, яку створила Росія. Аналіз експертами ЦДАКР інформації стосовно підготовки до «Кавказ-2020» свідчить, що в ході цих навчань можуть відпрацьовуватися такі елементи:

- проведення операції з блокади українських портів на узбережжі Чорного моря (Одеси, Чорноморська, Миколаєва, Херсона);

- проведення заходів з блокування суднобудувальними платформами, захопленими Росією у 2014 році (дистанція між о.Зміїний та захопленими платформами складає близько 50 км, що дозволить Росії використати «керченські» способи блокування судноплавства з українських портів);

- захист російської енергетичної інфраструктури в Чорному морі (мова йде як про вказані захоплені українські платформи, так і про перспективні російські газові поля в румунській економічній зоні Чорного моря поблизу острова Зміїний, які російський «Лукойл» хоче викупити у американської компанії Exxon Mobil в проекті Neptun Deep).

Пандемія COVID-19 та погіршення економічної ситуації в РФ можуть внести корективи у особливості та масштаби майбутніх навчань. Однак, очевидно, що Росія спробує використати «Кавказ-2020» для зміцнення власних позицій у Чорному морі.

В той же час, НАТО поки що не може повноцінно збалансувати російські військово-морські сили в регіоні. В умовах обмежених військово-морських можливостей Румунії та Болгарії і особливої позиції Туреччини, а також спеціального режиму для нечорноморських країн, який встановлюється Конвенцією Монтре, завдання НАТО в Чорному морі, за оцінками ЦДАКР, полягатиме у «пасивному стримуванні» Росії.

Ця тактика може включати «демонстрацію намірів» силової відсічі у випадку загрози членам НАТО і, в той же час - недопущення втягнення НАТО до прямого збройного конфлікту з РФ.

В цих умовах, лише розбудова ВМС України як системи, котра зможе протидіяти ЧФ РФ і збалансувати військово-морську потугу РФ в регіоні може стати запорукою недопущення втрати Україною виходу до моря, повернення окупованого Криму і відновлення статус-кво в Чорному морі. Так само, важливим є тісна співпраця з партнерами по НАТО – насамперед, Румунією, Болгарією та Туреччиною, а також Грузією щодо системного нарощування спільного бойового потенціалу національних військово-морських сил. Крім того, життєвоважливим для України є постійне нарощування військово-морської присутності та діяльності сил НАТО в Чорному морі. Зокрема, має бути вирішено питання про створення постійнодіючої ескадри НАТО в Чорному морі. Також, доцільним вважається заснування спеціального трастового фонду за участі всіх країн НАТО для фінансування програм розбудови військово-морських сил чорноморських країн Альянсу, а також країн-партнерів – України та Грузії.

